

Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Історико-філологічний факультет

Кафедра історії України

О. П. СЕКЕРСЬКА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИСЦИПЛІНИ

«ОК 10. ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ.

Ч.І. ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності А4 Середня освіта (Історія)

Одеса – 2026

УДК 94(31/39)(072)

Рецензенти:

Осипенко Олександр Валентинович, завідувач кафедри «Соціальних та гуманітарних дисциплін» Одеського національного морського університету, кандидат історичних наук, доцент.

Яновська Лариса Григорівна, доцент кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент.

Затверджено вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», протокол №14 від 28 травня 2026 р.

Сєкерська О. П. Методичні рекомендації до дисципліни «Історія Стародавнього світу. Історія Стародавнього Сходу» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта, предметної спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Одеса : Ун-т Ушинського, 2026. 43 с.

«Історія Стародавнього світу. Історія Стародавнього Сходу» – дисципліна, що охоплює час від виникнення перших цивілізацій наприкінці IV тис. до н. е. (Єгипет, Шумер), до завоювань Олександра Македонського у IV ст. до н. е. Методичні рекомендації призначені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Наведено тематику й основні питання лекційного курсу, план та завдання до практичних занять, завдання для самостійної роботи та виконання ІНДЗ, тестові завдання, питання для підсумкового контролю, список рекомендованих джерел та літератури.

ЗМІСТ

Вступ. Опис навчальної дисципліни	4
Навчально-тематичний план дисципліни.....	7
Зміст навчальної дисципліни. Теми лекційних занять	8
Теми практичних занять	13
Технологічна карта підготовки до практичних занять	14
Самостійна робота.....	19
Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів	20
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ).....	22
Тестові завдання	23
Питання для підсумкового контролю	35
Термінологічний словник	37
Рекомендовані джерела інформації	41

ВСТУП. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань А Освіта	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Змістових модулів – 2	ОПП Середня освіта (Історія)	Рік підготовки	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – доповідь		1-й	1-й
Загальна кількість годин – 120	Спеціальність А4 Середня освіта	Семестр	
	Предметна спеціальність А4 .03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)	2-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 5	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	20 год.	6
		Практичні, семінарські	
		30 год.	6
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		60 год.	98
		Індивідуальні завдання:	
10 год.	10		
Вид контролю: залік			

Згідно з загальноприйнятими хронологічними рамками, курс «Історія Стародавнього світу. Історія Стародавнього Сходу» охоплює період від виникнення перших цивілізацій у долинах великих річок наприкінці IV тис. до н. е. до завоювань Олександра Македонського у IV ст. до н. е. Курс присвячений вивченню процесів формування й розвитку найдавніших осередків цивілізації на Близькому та Середньому Сході, у Північно-Східній Африці та Малій Азії. У його межах розглядається історія Месопотамії (Шумер, Аккад, Вавилон, Ассирія), Давнього Єгипту, держав Малої Азії (Хетське, Лідійське, Фрігійське та Троянське царства), Східного Середземномор'я, Іранського нагір'я, а також найдавніших цивілізацій

Індії та Китаю. Особлива увага приділяється становленню ранньодержавних утворень і політичних систем; розвитку соціальної структури, форм влади та права; особливостям господарської діяльності; релігійним уявленням, міфології та культовим практикам; появі писемності, розвитку наукових знань, мистецтва й монументальної архітектури.

Курс дозволяє осмислити Стародавній Схід як простір зародження фундаментальних інституцій людської цивілізації, що справили визначальний вплив на подальший розвиток античного світу та європейської культури загалом.

Мета навчальної дисципліни «Історія Стародавнього світу. Історія Стародавнього Сходу»: сформувати уявлення про історію формування та розвитку класових суспільств Стародавнього Сходу; розкрити історичні події та процеси у державах Стародавнього Сходу у їх взаємозв'язку та взаємозалежності; висвітлити соціально-економічні стосунки, правовий статус людини у суспільстві, досягнень науки та культури.

Сформувати мотивацію щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Очікувані результати вивчення дисципліни

знати:

- хронологічні, географічні межі та періодизацію історії країн Стародавнього Сходу;
- історію дослідження держав Стародавнього Сходу;
- характерні риси структури давньосхідних суспільств;
- розвиток ремесел, появи нових технологій, розвиток транспорту;
- розвиток міжнародних відносин на Стародавньому Сході;
- розвиток військової справи, створення перших світових імперій;
- розвиток права, перші законодавства;
- системи писемності, розвиток освіти, літератури й мистецтва;
- приклади взаємодії людини і природи на Стародавньому Сході;

- характерні риси світогляду, звичаїв, повсякденного життя.

вміти :

- пояснювати і застосовувати поняття: «Стародавній Схід»;

- визначати джерела вивчення цивілізацій Стародавнього Сходу;

- працювати з історичними мапами, показувати території держав Стародавнього Сходу;

- порівнювати матеріальну та духовну культуру країн Стародавнього Сходу;

- аналізувати роль релігій в житті суспільств Стародавнього Сходу;

- пояснювати і застосовувати термінологію історії держав Стародавнього Сходу;

- порівнювати, внутрішню й зовнішню політику держав Стародавнього Сходу;

- висловлювати судження щодо розвитку освіти, наукових знань; внеску держав Стародавнього Сходу у скарбницю світової культури.

ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

– сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;

– бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;

– ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;

– сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси;

– у випадках, коли здобувач освіти бездумно використовує контент ШІ, не докладаючи зусиль для його аналізу, викладач не зараховує (оцінка 0) роботу, з дозволом повторного виконання завдання.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	усього	л.	п.	інд	с.р.	усього	л.	п.	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Методологічні проблеми Історії Стародавнього Сходу. Найдавніші державні утворення										
Тема 1 Предмет, методологічні проблеми, особливості джерельної бази історії Стародавнього Сходу. Історіографія історії Стародавнього Сходу.	8	2	2		4	8	1			7
Тема 2. Стародавній Єгипет. Утворення держави. Політична історія, економіка та культура Єгипту.	14	4	4		6	14		1		13
Тема 3. Територія та населення Месопотамії. Формування класового суспільства та держави. Шумер та Аккад. Вавилон.	12	2	4		6	12	1	1		10
Тема 4. Історія Ассирія та держави Мітанні.	12	2	4		6	12	1	1		10
Змістовий модуль 2. Найдавніші державні утворення на території Малої Азії Закавказзя, Середньої Азії та Ірану. Стародавня Індія та Китай										

Тема 5. Найдавніші цивілізації Малої Азії	12	2	4		6	12	1			11
Тема 6. Урарту та перші державні утворення Закавказзя.	10	2	2		6	10		1		9
Тема 7. Території Сирії, Фінікії та Палестини в давнину	8	1	1		6	8	1			7
Тема 8. Стародавній Іран. Мідія, Персія та Елам.	12	2	4		6	12		1		11
Тема 9. Середня Азія в давнину.	9	1	2		6	9	1			8
Тема 10 Стародавня Індія та Стародавній Китай.	13	2	3		8	13		1		12
Разом	120	20	30		60	120	6	6		98
ІНДЗ				10					10	
Всього годин	120	20	30	10	60	120	6	6	10	98

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1.

Методологічні проблеми Історії Стародавнього Сходу. Найдавніші державні утворення

Тема 1. Предмет, методологічні проблеми, особливості джерельної бази. Історіографія історії Стародавнього Сходу

Предмет та завдання курсу «Історія Стародавнього світу. Історія Стародавнього Сходу». Хронологічні та географічні рамки історії Стародавнього Сходу. Періодизація історії Стародавнього Сходу. Джерела з історії Стародавнього Сходу, їх класифікація. Особливості джерельної бази з історії Стародавнього Єгипту, Месопотамії,

найдавніших державних утворень Малої Азії та Закавказзя. Методологічні проблеми історії Стародавнього Сходу. Дискусія про азіатські виробничі відносини. Формаційна та цивілізаційна концепції і світознавство. Стародавній Схід та світова історія. Системи письма держав Стародавнього Сходу. Вивчення історії країн Стародавнього Сходу у західноєвропейській та вітчизняній історіографії (дореволюційній, радянській та пострадянській періоди). Вивчення історії Стародавнього Сходу на сучасному етапі.

Тема 2. Стародавній Єгипет. Утворення держави. Політична історія, економіка та культура Єгипту

Стародавній Єгипет. Хронологія та періодизація єгипетської історії. Природні умови та населення Стародавнього Єгипту. Формування класового суспільства та держави на території Єгипту. Додинастичний період. Культури Герзе, Амрат та Бадарі. Раннє царство. Давнє царство. Особливості соціально-економічного розвитку Єгипту в ранній період. Перший перехідний період: соціально-економічна роздрібненість Єгипту. Середнє царство. Другий перехідний період – Єгипет під владою гіксосів. Зміни в галузі економіки та соціальному устрої Єгипетської держави. Військово-політична історія Єгипту доби Нового царства. Релігійно-політична реформа Аменхотепа IV. Єгипет за правління Рамесидів. Фіванська теократія. Пізнє царство. Лівійсько-саїський Єгипет. Завоювання Єгипту лівійцями. Єгипет під владою ефіопів. Проникнення в Єгипет асирійців, підвищення Саїсу та об'єднання країни під владою XXVI династії. Особливості економічного та соціального розвитку Пізнього Єгипту. Завоювання країни персами. Єгипет під владою іноземців. Культура Стародавнього Єгипту: особливості матеріальної культури, мова, писемність, освіта, наука, література, міфологія та релігія. Архітектура та мистецтво. Театр, музика, фізична культура. Звичай та побут стародавніх єгиптян.

Тема 3. Територія та населення. Формування класового суспільства та держави. Шумер та Аккад. Вавилон.

Особливості джерельної бази. Історія археологічного дослідження Месопотамії. Історіографія. Хронологія та періодизація історії Стародавньої Месопотамії. Природно-кліматичні умови та етногенез населення Стародавньої Месопотамії. Формування класового суспільства та держави. Ранньодинастична Месопотамія: стародавній Шумер. Політична історія шумерських міст-держав. Ур в період правління I династії. Підвищення та занепад Лагашу. Реформи Урунімгїни. Аккадське царство: від утворення Саргоном Древнім до загибелі держави. Нашестя кутіїв. Вавилонська держава. Підвищення Вавилону в епоху Давньовавилонського царства (XIX – XVI століття до нашої ери). Вавилонська держава у II тисячолітті до нашої ери. Політична

історія Вавилонії у II тисячолітті до нашої ери. Правління Хаммурапі. Закони Хаммурапі як видатна пам'ятка стародавнього права та джерело для реконструкції економіки та соціальних відносин. Господарське життя Стародавнього Вавилону. Кассітська Вавилонія – Сердньовавилонське царство. Політична історія Нововавилонської держави. Правління Набопаласара, Навуходоносора II та Набоніда. Завоювання Вавилонської держави Киром II. Господарське та суспільно-політичне життя Нововавилонської держави. Культура народів Стародавньої Месопотамії: спільне та відмінне (матеріальна культура, архітектура, мова, писемність, освіта, розвиток наук, міфологія та релігія, література, музика, мистецтво, особливості побуту, пам'ятки права).

Тема 4 Ассирія та Мітанні

Стародавня Ассирія. Джерела з історії Стародавньої Ассирії. Особливості природно-кліматичних умов території Стародавньої Ассирії. Населення Стародавньої Ассирії. Місто-держави Ашшур. Торгові факторії на території Малої Азії: Канеш. Місто Арбела. Політична історія Ассирії у II тисячолітті до нашої ери. Господарське життя та суспільство Ассирії у II тисячолітті до нашої ери. Історія Ассирії середньоассирійського періоду (друга половина II тисячоліття до нашої ери). Посилення Ассирії наприкінці X – IX століть до нашої ери. Економічний та військово-політичний підйом. Створення Ассирійської імперії за правління Тіглатпаласара III. Розквіт Ассирійської держави при правлінні Саргона II та Саргонидів. Правління Сінаххеріба, Асархаддона та Ашшурбанапала. Причини занепаду Ассирії. Загибель Ассирійської держави. Особливості культури Ассирії: матеріальна культура, освіта, література, бібліотеки та архіви, особливості побуту, звичаїв, пам'ятки права. Держави Мітанні (Субарту), її політична історія від утворення до падіння, особливості економіки. Культура Мітанні.

Змістовий модуль 2. Найдавніші державні утворення на території Малої Азії Закавказзя, Середньої Азії та Ірану. Стародавня Індія та Китай

Тема 5. Найдавніші цивілізації Малої Азії

Найдавніші цивілізації Малої Азії. Природно-кліматичні умови території Малої Азії в давнину. Особливості джерельної бази. Хетська держава. Періодизація хетської історії. Утворення держави. Політична історія хетів: Давньохеттське царство, Середньохеттське царство, Новохеттське царство. Протистояння Хетського царства та Єгипту. Битва при Кадеші. Причини загибелі хетської держави. Особливості економічного розвитку. Характерні риси політичної організації. Соціальні відносини. Хетські закони. Суспільно-політичний устрій держави за хетськими законами. Культура хетів – писемність, міфологія та релігія, архітектура, мистецтво. Троянське

царство. Історія відкриття Трої Генріхом Шліманом. Троянська війна – міфи та історична реальність. Загибель Троянського царства. Фрігійське царство. Лідійська держава. Політична історія Фрігії та Лідії. Культура Фрігії та Лідії.

Тема 6. Урарту та перші державні утворення Закавказзя

Особливості природно - кліматичних умов території Закавказзя в давнину. Етнічний склад населення. Формування класового суспільства на території Закавказзя. Утворення Ванського царства (держави Урарту). Розквіт та загибель Ванського царства. Місто Тейше-баїні. Урартська економіка та особливості суспільно-політичного устрою. Культура Урарту. Утворення перших держав на території сучасних Вірменії та Грузії.

Тема 7. Території Сирії, Фінікії та Палестини в давнину

Особливості природно-кліматичних умови території Східного Середземномор'я в давнину. Населення. Особливості джерельної бази. Біблія як історичне джерело з історії народів Східного Середземномор'я. Формування класових суспільств і перехід до цивілізації. Міста–держави Бібл, Алалах, Ямхад. Дамаське царство. Карфаген як фінікійська колонія та особливості його політичної історії та економічного розвитку. Територія Палестини у I тисячолітті до нашої ери. Заселення території Палестини стародавніми євреями. Держава Давида та Соломона. Староєврейське суспільство після загибелі Ізраїльсько-Іудейського царства. Рух пророків, реформи Іосії. Палестина під іноземним володарюванням. Культура Східного Середземномор'я в давнину: матеріальна культура, писемність, наукові знання, релігія, література, мистецтво, музика. Територія Стародавньої Аравії. Примітивні держави Саба, Маїн та інші. Політичний устрій, культура та релігія населення Південної Аравії

Тема 8. Стародавній Іран. Персія, Мідія та Елам

Стан джерельної бази. Археологічне вивчення території Стародавнього Ірану. Природно – кліматичні умови території Стародавнього Ірану.. Стародавній Елам. Особливості політичного устрою Еламу та його політична історія у III – I тисячоліттях до нашої ери. Культура Стародавнього Еламу: архітектура, релігія, мистецтво. Стародавня Мідія. Особливості економіки, соціальний устрій та політична історія. Культура Мідії. Держава Ахеменидів: поява та посилення. Прихід до влади Дарія I Гістапа та його реформи. Держава Ахеменидів у V – IV століттях до нашої ери. Греко-перські війни. Загибель перської держави внаслідок Східного походу Олександра Македонського. Економіка, суспільне життя та соціально-політичний устрій Ахеменидського Ірану. Культура Ахеменидського Ірану: матеріальна культура,

писемність, освіта, поширення наукових знань. Релігія та міфологічний світогляд. Зороастризм, його основні положення. Література. Архітектура та мистецтво.

Тема 9. Середня Азія в давнину

Найдавніші державні утворення на території Середньої Азії. Стан джерельної бази. Особливості природно - кліматичних умов регіону. Населення. Архаїчна Середня Азія. Формування класових суспільств на території Середньої Азії. Джейтунська культура, культура Анау. Становлення перших цивілізацій. Протоміста Алтин – Діпе та Намазга – Діпе. Середня Азія на межі II – I тисячоліть до нашої ери. Розселення індоіранських племен. Греко-Бактрійське царство, його політична історія та економіка. Парфянське царство, його політична та економічна історія. Кушанська держава. Культура та релігія Греко-Бактрійського, Парфянського та Кушанського царств.

Тема 10. Стародавня Індія та Стародавній Китай

Особливості джерельної бази по історії Стародавньої Індії. Територія, природно - кліматичні умови та населення Стародавньої Індії. Археологічне дослідження країни. Хронологія та періодизація староіндійської історії. Цивілізація Хараппи (Індська цивілізація). Міста Хараппа та Мохенджо-Даро. Соціально – економічне життя населення хараппської культури. Заселення Північної Індії аріями. Сучасний стан індо-арійської проблеми. Поява першої цивілізації в долині Гангу. Ведійський період історії Стародавньої Індії. Особливості економічного розвитку. Варни та касты. Форми власності й залежності. Система общин. Сім'я у Стародавній Індії. Індійський похід Олександра Македонського і його вплив на історію Індії. Імперія Маур'їв. Імперія Гуптів. Культура Стародавньої Індії: матеріальна культура, мови, писемність та освіта. Наукові знання, література, архітектура та мистецтво. Театр та музика. Релігії Індії: релігія Вед. Реформаційні віровчення середини I тисячоліття до нашої ери. Джайнізм. Буддизм. Буддизм махаяни. Індуїзм.

Природні умови, етногенез та ментальність населення території Стародавнього Китаю. Природно - кліматичний фактор в історії давньокитайського суспільства. Хронологія та періодизація давньокитайської історії. Стан джерельної бази. Археологічне вивчення Китаю. Найдавніші китайські держави. Шан – Ін: світанок китайської державності. Держава Західне Чжоу. Політична історія Західного Чжоу, господарство та суспільство. Китай доби Східного Чжоу. Суспільно - політичні віровчення Стародавнього Китаю. Конфуцій. Конфуціанські ідеї. Мо – Ді (Мо – цзи). Соціальна утопія маоїзму. Легістська модель держави. Даосизм. Давньокитайські імперії Цін, Західна Хань та Східна Хань. Культура, релігія та міфологія Стародавнього Китаю.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Змістовий модуль 1. Методологічні проблеми Історії Стародавнього Сходу. Найдавніші державні утворення			
1	<i>Семінар</i> «Методологічні проблеми та особливості джерельної бази історії Стародавнього Сходу».	2	1
2	<i>Круглий стіл</i> «Стародавній Єгипет: утворення та ранні етапи історії».	2	
3	<i>Круглий стіл:</i> «Розквіт Єгипетської держави при правлінні XVIII династії»	2	1
4	<i>Дискусія:</i> «Історія цивілізацій Месопотамії наприкінці IV – першій пол. III тис. до н. е.»	2	
5	<i>Круглий стіл:</i> «Економіка та суспільний устрій Вавилонії за законами Хаммурапі».	2	1
6	<i>Семінар:</i> «Найдавніша історія Ассирії та держава Мітанні».	2	
7	<i>Круглий стіл:</i> «Створення та розквіт Ассирійської імперії»	2	
Змістовий модуль 2. Найдавніші державні утворення на території Малої Азії Закавказзя, Середньої Азії та Ірану. Стародавня Індія та Китай			
8	<i>Практичне заняття:</i> «Історія Хеттського царства»	2	1
9	<i>Семінар:</i> «Державні утворення на терені Малої Азії»	2	
10	<i>Семінар</i> «Урарту та перші державні утворення Закавказзя».	2	
11	<i>Дискусія</i> «Особливості розвитку Фінікії, Сирії та Палестини у II - I тис. до н. е.»	1	1
12	<i>Практичне заняття:</i> «Стародавні Мідія та Персія»	2	
13	<i>Семінар:</i> «Особливості суспільно-політичного та економічного устрою держави Елам».	2	
14	<i>Круглий стіл:</i> «Середня Азія в давнину».	1	
15	<i>Круглий стіл:</i> «Стародавня Індія»	2	1
16	<i>Семінар</i> «Основні періоди історії Стародавнього Китаю»	2	
	Усього	30	6

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема	Форма організації на занятті	Обов'язкове практичне завдання	Термін виконання
<i>Семінар</i> «Методологічні проблеми та особливості джерельної бази історії Стародавнього Сходу».	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Схарактеризуйте концепцію соціально-економічних формацій. 2. Сформууйте уявлення про азіатські виробничі відносини. 3. Проаналізуйте цивілізаційну (культурологічну) концепцію.	<i>Завдання:</i> 1. Нанесіть на мапу держави Стародавнього Сходу. 2. Проаналізуйте методологічні проблеми історії Стародавнього Сходу.	До практичного заняття На практичному занятті
<i>Практичне заняття:</i> «Стародавній Єгипет: утворення та ранні етапи історії».	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Схарактеризуйте додинастичний період історії Єгипту – культури Бадарі, Амрат та Герзе. 2. Опишіть політичний устрій, соціально-економічний розвиток Єгипту доби Раннього царства. 3. Проаналізуйте період централізації держави та її економічного розквіту при правлінні фараонів IV династії. 4. Сформууйте уявлення про причини, події та наслідки першого перехідного період.	<i>Завдання:</i> 1. Опишіть природні умови Єгипту та визначте, якими природними ресурсами він забезпечений. 2. Визначте, що являли собою «номи» Давнього Єгипту, яку роль вони відігравали в системі управління Єгипетської держави та як вона змінювалася в часі. 3. Схарактеризуйте жанр автобіографій як джерело з історії Стародавнього Єгипту. 4. Робота в малих групах. Кожна група отримує для аналізу малюнок палетки Нармера та реконструює подію, яка відображена.	До практичного заняття. На практичному занятті
<i>Круглий стіл:</i> «Розквіт Єгипетської держави при правлінні XVIII династії»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Проаналізуйте події боротьби з гіксосами.	<i>Завдання:</i> 1. Нанесіть на мапу маршрути військових походів фараонів XVIII династії. 2. Проаналізуйте текст «таблички	До практичного заняття.

	<p>2. Схарактеризуйте завойовницьку політику фараонів XVIII династії.</p> <p>3. Опишіть релігійно-політичну реформу Аменхотепа IV.</p> <p>4. Сформуйте уявлення про соціально – економічний устрій Єгипту.</p> <p>5. Опишіть міжнародне становище Єгипту. Визначте, як далеко поширювався культурний і політичний вплив Давнього Єгипту і які фактори визначали межу цього впливу?</p>	<p>Карнарвона».</p> <p>Результати доповіді на практичному занятті.</p> <p>3. Проаналізуйте причини релігійної реформи Аменхотепа IV.</p>	<p>На практичному занятті</p>
<p><i>Дискусія:</i> «Історія цивілізацій Месопотамії наприкінці IV – першій пол. III тис. до н. е.»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <p>1. Проаналізуйте процес формування класового суспільства та держави на території Стародавньої Месопотамії</p> <p>2. Схарактеризуйте політичну історію шумерських міст – держав</p> <p>3. Сформуйте уявлення про історію Аккадської держава</p> <p>4. Створіть уявлення про об'єднане Шумеро-Аккадське царство при III династії Уру.</p>	<p><i>Завдання:</i></p> <p>1. Схарактеризуйте джерела з ранньої історії Месопотамії.</p> <p>2. Визначте етапи становлення писемності в Месопотамії на початку III тис. до н. е.</p>	<p>До практичного заняття.</p> <p>На практичному занятті</p>
<p><i>Круглий стіл:</i> «Економіка та суспільний устрій Вавилонії за законами Хаммурапі».</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <p>1. Схарактеризуйте судєбник Хаммурапі як історичне джерело.</p> <p>2. Опишіть розвиток сільського господарства та його роль в економіці Вавилонії.</p> <p>3. Проаналізуйте розвиток ремесел, торгівлі та лихварства.</p> <p>4. Опишіть общину у Стародавньому Вавилоні та становище вільних.</p>	<p><i>Завдання:</i></p> <p>1.Опрацювавши «Закони Хаммурапі» проаналізуйте:</p> <ul style="list-style-type: none"> - судочинство, кримінальне право; - родинне та спадкове право; - статус авелумів та мушкенумів; - особливості рабовласництва у Давньоавилонському царстві. <p>Результати доповіді на практичному занятті.</p>	<p>До практичного заняття.</p>

<p><i>Семінар:</i> «Найдавніша історія Ассирії та держава Мітанні».</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опишіть обставини появи міста-держави Ашшур. 2. Проаналізуйте політичну історію Ассирії у II тис. до н.е. 3. Схарактеризуйте суспільство Ассирії та розвиток економіки у II тис. до н.е. 4. Поясніть причини посилення держави наприкінці X – у IX ст. до н.е. 5. Опишіть політичну історію та соціально-економічний устрій Мітаннійської держави. 	<p><i>Завдання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Розкрийте причини занепаду та гибелі Ассирійської держави. 2.Схарактеризуйте особистість Ашшурбанапала. Проаналізуйте його правління. 3. Опишіть етнічний та мовний стан держави Мітанні. 	<p>До практичного заняття</p> <p>На практичному занятті</p>
<p><i>Круглий стіл:</i> «Створення та розквіт Ассирійської імперії»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Схарактеризуйте військові та адміністративні реформи Тіглатпаласара III. 2. Проаналізуйте події правління Саргона II. 3. Опишіть міжнародне становище Ассирії при правлінні останніх царів – Асархаддона та Ашшурбанапала. 4. Сформулюйте причини падіння імперії. 	<p><i>Завдання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Опишіть устрій міст Ассирії. 2. Опишіть будівництво та устрій палаців. 3. Схарактеризуйте побут та звичаї ассирійців. 	<p>На практичному занятті</p>
<p><i>Практичне заняття:</i> «Історія Хетського царства»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опишіть природно-кліматичні умови та населення Стародавньої Малої Азії. 2.Проаналізуйте утворення та політичну історію Хетської держави. 3. Схарактеризуйте Хетські закони: та визначте: <ul style="list-style-type: none"> - соціальну структуру суспільства, рабство. - економіку Хетської держави. 	<p><i>Завдання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Схарактеризуйте взаємовідносини Хетського царства та Єгипту. Проаналізуйте текст поеми «Битва при Кадеші». <p>Схарактеризуйте:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поему як історичне джерело - маршрут походу - хід військових дій - результат битви. <p>Результати доповіді на</p>	<p>На практичному занятті</p>

	- шлюбно-сімейні відносини. - злочини та їх покарання за Хеттськими законами.	практичному занятті.	
<i>Семінар:</i> «Державні утворення на терені Малої Азії»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Розкажіть історію Троянського царства. 2. Проаналізуйте причини загибелі Трої (міф та історичні реалії). 3. Схарактеризуйте економіку та культуру Фригійського царства. 4. Опишіть історію Лідійського царства.	<i>Завдання:</i> 1. Розкажіть про відкриття Трої Г. Шліманом. 2. Нанесіть на мапу держави Малої Азії. 3. Розкажіть про наслідки «кіммерійської навали» та вторгнення скіфів	До практичного заняття.
<i>Круглий стіл:</i> «Урарту та перші державні утворення Закавказзя».	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Схарактеризуйте утворення Ванського царства і перетворення його на могутню державу за часи правління Менуа (810 – 786 рр. до н.е.). 2. Проаналізуйте протистояння на міжнародній арені Ассирії та Урарту. 3. Опишіть особливості господарства та суспільного устрою держави Урарту. 4. Розкажіть про утворення ранніх держав на території сучасних Вірменії та Грузії.	<i>Завдання:</i> 1. Нанесіть на мапу основні центри держави Урарту. 2. Проаналізуйте історію протистояння Ассирії та держави Урарту. Результати оформіть у таблицю та доповідь на практичному занятті.	До практичного заняття На практичному занятті
<i>Дискусія</i> «Особливості розвитку Фінікії, Сирії та Палестини у II - I тис. до н. е.»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток Фінікії II-I тис. до н. е. 2. Схарактеризуйте історико-культурний розвиток сирійських міст-держав у II – I тис. до н. е. 3. Проаналізуйте становище Ізраїльської держави за часи правління	<i>Завдання:</i> 1. Схарактеризуйте культуру народів Близького Сходу. Знайдіть спільні та відмінні риси. Результати оформити у таблицю. 2. Розкрийте причини занепаду Ізраїльського царства після смерті Соломона.	До практичного заняття

	царів Саула, Давіда та Соломона.		
<i>Практичне заняття: «Стародавні Мідія та Персія»</i>	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Опишіть історію Мідійського царства у VIII – VI ст. до н. е. 2. Проаналізуйте причини появи та посилення держави Ахеменідів. 3. Опишіть обставини приходу до влади Дарія I. 4. Сформулюйте причини розквіту Персидської держави. 4. Схарактеризуйте історію Персії у IV ст. до н. е. та її завоювання Олександром Македонським.	<i>Завдання:</i> 1. Проаналізуйте реформи Дарія I. Результати доповіді на практичному занятті. 2 Сформуйте уявлення про зороастризм та його основні постулати. 3. Опишіть хід греко-перських війн.	До практичного заняття На практичному занятті
<i>Семінар: «Особливості суспільно-політичного та економічного устрою держави Елам».</i>	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Схарактеризуйте політичну історію Еламу. 2. Опишіть особливості державного устрою Еламу. 3. Схарактеризуйте соціально-економічні відносини. 4. Розкажіть про культурні надбання Еламу.	<i>Завдання:</i> 1.Сформулюйте уявлення про писемність Еламу та успіхи у її дешифруванні.	До практичного заняття.
<i>Круглий стіл: «Середня Азія в давнину».</i>	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Опишіть природні умови Стародавньої Середньої Азії. 2. Схарактеризуйте Греко-Бактрійське царство. 3. Сформуйте уявлення про історію Парфянського царства та Кушанської держави. 4. Проаналізуйте господарське життя та культуру давніх мешканців Середньої Азії ц другій половині I тис. до н. е.	<i>Завдання:</i> 1.Схарактеризуйте культури Джейтун, Анау, Алтин-Депе. 2. Порівняйте розписи кераміки давніх культур Середньої Азії та Трипільської культури. 3.Опишіть формування класового суспільства на території Середньої Азії.	До практичного заняття. На практичному занятті

<p><i>Круглий стіл:</i> «Стародавня Індія»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опишіть територію, природно - кліматичні умови та населення Стародавньої Індії. 2. Схарактеризуйте цивілізацію Хараппи (Індська цивілізація). 3. Опишіть Ведійський період історії Стародавньої Індії. 4. Схарактеризуйте історію імперії Маур'їв. 4. Схарактеризуйте історію імперії Гуптів. 	<p><i>Завдання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Схарактеризуйте особливості соціально – економічного життя населення хараппської культури. 2. Проаналізуйте заселення Північної Індії аріями. 	<p>До практичного заняття.</p> <p>На практичному занятті</p>
<p><i>Семінар:</i> «Основні етапи давньої історії Китаю»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опишіть природні умови та найдавніше населення Китаю. 2. Схарактеризуйте утворення держави Шан-Інь та її соціально-економічний лад. 3. Проаналізуйте історію Китаю в період Чжоу. 4. Проаналізуйте утворення імперії Цінь та реформи Цінь-Шіхуана. 5. Схарактеризуйте період династії Хань в Китаї (II ст.. до н. е. – III ст. н. е.) 	<p><i>Завдання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З'ясуйте періодизацію давньокитайської історії. Результати оформіть у таблицю. 2. Проаналізуйте реформи Ван Мана. 	<p>До практичного заняття.</p> <p>На практичному занятті</p>

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
1	Тема 1. Предмет Історії стародавнього Сходу. Методологічні проблеми, особливості джерельної бази. Історіографія історії Стародавнього Сходу.	4	7	Індивідуальна, групова співбесіда усне опитування,
	Тема 2 Стародавній Єгипет. Утворення держави. Політична історія, економіка, культура Єгипту.	6	13	
3	Тема 3. Територія та населення Месопотамії. Формування класового суспільства та держави. Найдавніші державні утворення.	6	10	

4	Тема 4. Історія Ассирія та держави Мітанні.	6	10	перевірка практичних завдань
5	Тема 5. Найдавніші цивілізації Малої Азії	6	11	
6	Тема 6. Урарту та перші державні утворення Закавказзя.	6	9	
7	Тема 7. Державні утворення I тис. до н. е. на території Сирії, Фінікії та Палестини.	6	7	
8	Тема 8. Стародавній Іран. Персія, Мідія та Елам.	6	11	
9	Тема 9. Середня Азія в давнину.	6	8	
10	Тема 10. Стародавня Індія та Стародавній Китай.	8	12	
	Разом	60	98	

Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів.

Самостійна робота здобувачів освіти передбачає самостійне опрацювання окремих питань, які були не були висвітлені в лекційному курсі або під час практичних занять. Для успішного вивчення курсу здобувачам необхідно самостійно пропрацювати ці питання, виконати перевірені тестові завдання та дати відповіді на контрольні запитання.

Опановуючи навчальну дисципліну «Історія Стародавнього світу. Історія Стародавнього Сходу» здобувачам необхідно насамперед сформулювати уявлення про методологічні проблеми історії Стародавнього Сходу та з'ясувати джерельну базу для окремих держав Стародавнього Сходу, характеризуючи археологічні та писемні джерела. Необхідно розібратися та проаналізувати причини виникнення цивілізації у долинах великих річок: Ніл, Євфрат та Тигр, Інд та Ганг, Хуанхе та Янцзи; розглянути особливості процесу утворення держав на теренах Малої Азії та Закавказзя, Передньої Азії, Середньої Азії та Іранського нагір'я.

Вивчаючи історію Стародавнього Єгипту, держав Межиріччя (Шумер, Аккад, Вавилон, Ассирія), Ванського царства, Трої, Фрігії та Лідії слід розібратися в особливостях природних чинників, які зумовили специфіку господарства та економічного розвитку держав Стародавнього світу; особливостях ресурсної бази в кожному регіоні; схарактеризувати основні види економічної діяльності народів, що населяли ці держави та удосконалити навички встановлення взаємозв'язку між географічним розташуванням і господарським розвитком країни на прикладі цивілізацій Єгипту, Шумеру та Харалпи.

Звернути увагу як правителі держав обґрунтовували свою владу (Шумер, Єгипет, Вавилон, Хетське царство, Персія тощо), проаналізувати еволюцію влади в Шумері: простежити, як влада переходила від виборного жреця-адміністратора (енсі) до військового вождя (лугаля), чия влада ставала спадковою через постійні війни; вміти розрізняти та характеризувати різні моделі правління (єгипетська,

месопотамська, хетська), виявляти специфічні риси успадкування влади в Еламі, Хетському царстві, архаїчні риси успадкування влади в Єгипті.

Варто зупинитися на причинах та передумовах перетворення Єгипту у «світову державу», причинах появи перших великих держав (Аккад, Вавилонське царство) та світових імперій (Ассирія, Персидська імперія, Китай при династії Цінь).

Слід схарактеризувати «катастрофу бронзового віку» як масштабну системну кризу, яка призвела до миттєвого краху або радикального ослаблення провідних держав того часу, зокрема, причину занепаду Єгипту (втрата статусу імперії) та Хетського царства (повна деструкція).

Необхідно проаналізувати етнічний склад населення окремих держав Стародавнього Сходу та їх соціальну структуру, висвітлити різні наукові підходи щодо арійського вторгнення до Індії; розібратися у соціальній структурі єгипетського суспільства та соціальній стратифікації народів Вавилонії, держави Мітанні та цивілізацій Індії та Китаю, дати оцінку діяльності держави щодо організації суспільного життя в Стародавньому Китаї.

При вивченні історії цивілізацій Стародавнього Сходу важливо зосередитись на законодавствах окремих країн – законах Ур-Намму, Ліпіт-Іштара, Шульги (Шумер), Кодексі Хаммурапі (Вавилон), Хеттських законах, давньокитайському праві. Показати роль законів у житті суспільства, з'ясувати, як саме регулювалися родина та власність в законах (наприклад, в шумерських, хеттських та законах Хаммурапі); порівняти законодавства окремих держав.

Здобувачам необхідно ознайомитися з релігійними віруваннями та особливостями культурної спадщини країн Давнього Сходу; з'ясувати внесок культури Стародавнього Сходу в розвиток людської цивілізації; систематизувати та поглибити знання про культуру Давнього Єгипту, розглянути її особливості розвитку та особливості релігійних вірувань народів Єгипту, Месопотамії, Малої Азії, Індії та Китаю. Звернути увагу на передумови та наслідки релігійної реформи Аменхотепа III. Розширити знання про найвизначніші досягнення людства в різних галузях науки та технологій. Порівняти системи писемності різних держав, пояснити особливості вибору матеріалу для письма, розглянути створення перших бібліотек. Звернути увагу на архіви (царські та приватні – торгових домів або окремих родин) як найважливіше джерело для вивчення соціально-економічної історії та повсякденного життя. Схарактеризувати формальну освіту і різних державах. Доречним також буде порівняння досягнень в галузі науки та культури між окремими цивілізаціями, наприклад, Єгиптом та Месопотамією, державам на території Малої Азії, Персії та Мідії, Еламу та Вавилонії тощо.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ (доповідь)

Підготувати доповідь на електронному і паперовому носіях, виступити на семінарському занятті (протягом семестру).

ПРИБЛИЗНА ТЕМАТИКА ДОПОВІДІ

№ п/п	Тема (за вибором)	Кількість годин денна	Кількість годин заочна
1	Жрецтво в історії Стародавнього Єгипту та його вплив на політичну владу.		
2	Виникнення найдавніших систем писемності (Єгипет, Шумер).		
3	Вплив Ассирії на геополітичну історію Стародавнього Близького Сходу.		
4	Роль скіфів в історії держав Малої Азії та у загибелі Урартської держави		
5	Історія археологічного дослідження цивілізацій Стародавнього Сходу		
6	Геродот про історію Лідії та лідійців («Історія», I, 6 – 56, 93 - 94)		
7	Спільне та відмінне в культурах народів стародавньої Месопотамії.		
8	Правління царів династії Ахеменідів.		
9	Релігії Стародавньої Індії.		
10	Суспільно - політичні вчення Стародавнього Китаю (конфуціанство, моїзм, легістська модель держави – за вибором)		
	Усього годин:	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;

– використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

– подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Здобувачі, які використовують **ШІ** для допомоги у виконанні завдань, зобов'язані:

- у передмові зазначити факт використання ШІ у роботі.
- пояснити як саме ШІ допоміг у створенні тексту (генерація ідей, перевірка фактів, формулювання висновків).
- пояснити, які частини тексту були створені за допомогою ШІ і в яких аспектах вносено власні корективи.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Чи правильне наступне твердження: Перші держави Стародавнього Сходу з'явилися приблизно 5 тисяч років тому в долині Нілу і Межиріччі Тигру і Євфрату.

- а) правильно;
- б) неправильно.

2. Храми шумерів називалися

- а) зіккурати;
- б) піраміди;
- в) обеліски;
- г) колоси.

3. Першими з народів Стародавнього Сходу навчилися обробляти залізо

- а) єгиптяни;
- б) хетти;
- в) перси;
- г) асирійці.

4. Яка країна давнини розташовувалася на східному узбережжі Середземного моря?

- а) Китай;
- б) Індія;
- в) Персія;
- г) Фінікія.

5. Щоранку він з'являється на сході і повільно пливе в чудовому човні по небу. На голові його – сліпучий сонячний диск. Вночі на нього чекає жорстока битва з лютим змієм Апопом. Це:

- а) Амон-Ра;
- б) Осіріс;
- в) Гор.

6. Стародавня країна, розташована між морем і ланцюгом Ліванських гір

- а) Межиріччя;
- б) Єгипет;
- в) Фінікія;
- г) Індія.

7. Міжріччя розташовувалося між річками

- а) Янцзи і Хуанхе ;
- б) Інд і Ганг;
- в) Тигр і Євфрат;
- г). Рейн і Ельба.

8. Яка подія відбулася в 612 р. до н. е. ?

- а) фараон Тутмос здійснив свої завойовницькі походи;
- б) столиця Ассирії Ніневія була обложена ворожими військами і захоплена;
- в) була побудована піраміда Хеопса;
- г) перси завоювали Єгипет.

9. Коли утворилася єдина держава в Єгипті?

- а) у 3000 р. до н. е.;
- б) у 2600 р. до н. е.;
- в) у 1500 р. до н. е.;
- г) у 20000 р. до н. е.

10. У якому столітті відбулося об'єднання Китаю?

- а) у III ст. до н. е.;
- б) у IV ст. до н. е.;
- в) у V ст. до н. е.;
- г) у VI ст. до н. е.

11. Як називалася писемність у Стародавньому Дворіччі?

- а) ієрогліфи;
- б) алфавіт;

- в) лінійне письмо;
- г) клинопис.

12. Де був винайдений алфавіт?

- а) у Нубії;
- б) у Фінікії;
- в) у Єгипті;
- г) у Китаї.

13. Країна, в якій були винайдені папір, компас, шовкові тканини

- а) Індія;
- 2. Ассирія;
- 3. Китай;
- 4. Вавилонія.

14. Єгипетський фараон, якому була побудована найбільша піраміда?

- а) Ехнатон;
- б) Тутанхамон;
- в) Тутмос III;
- г) Хеопс.

15. Хто з царів Індії першим віддав перевагу буддизму?

- а) Конфуцій;
- б) Ашока;
- в) Гаутама;
- г) Цінь Шихуан-ді

16. Хто, за Біблією, був створений Богом і чиє ім'я перекладається з єврейської як «людина»?

- а) Ной;
- б) Утнапішті;
- в) Адам;
- г) Гільгамеш.

17. Наймогутнішим правителем Персії був

- а) Кір;
- б) Астіаг;
- в) Дарій I;
- г) Дарій II.

18. Яка подія відбулася в 221 р. до н. е.?

- а) фараон Тутмос здійснив завоюницький похід до Сирії;
- б) відбулося об'єднання Китаю;
- в) відбулося об'єднання Індії;
- г) відбулося об'єднання Єгипту;

19. Коли правив цар Хаммурапі?

- а) у 1782 – 1750 рр. до н. е.;
- б) у 1792 – 175- рр. до н. е.;
- в) у 1790 – 1750 рр. до н. е.;
- г) 1792 – 1752 рр. до н. е.

20. На чому писали в країнах Стародавнього Дворіччя?

- а) на дощечках з бамбука;
- б) на глиняних табличках;
- в) на пальмовому листі;
- г) на папірусі.

21. Міфічний цар Єгипту, який навчив єгиптян вирощувати зерно і виноград, пекти хліб?

- а) Осіріс;
- б) Амон-Ра;
- в) Тутанхамон;
- г) Ехнатон.

22. Як звали першого імператора Китаю?

- а) Ціннь Шихуан-ді;
- б) Конфуцій;
- в) Ашока;
- г) Ван Лі.

23. Вождь персів, великий полководець Стародавнього світу

- а) Кір;
- б) Хаммурапі;
- в) Крез;
- г) Авраам.

24. Коли була побудована піраміда Хеопса?

- а) 3000 р. до н. е.;
- б) 1500 р. до н. е.;
- в) 2600 р. до н. е.;
- г) 2000 р. до н. е.

25. Яка подія відбулася в 525 р. до н. е.?

- а) відбулося об'єднання Єгипту;
- б) перське військо вступило в переможений Вавилон;
- в) перське військо захопило Єгипет;
- г) відбулося об'єднання Китаю;

26. Що винайшли фінікійці?

- а) компас;
- б) скло;
- в) папір;
- г) порох.

27. Вавилонський цар, за якого були записані перші закони?

- а) Хаммурапі;
- б) Соломон;
- в) Гільгамеш;
- г) Ашока.

28. Столиця Ассирійської держави, яку називали «лігвищем левів» і «містом крові»

- а) Ніневія ;
- б) Персеполь;
- в) Вавилон;
- г) Сузи.

29. Першу шумерську державу знищили війська царства Елам у 2030 р. до н.е.

- а) Так
- б) Ні.

30. До річкових цивілізацій Стародавнього Сходу не відноситься:

- а) Месопотамська цивілізація;
- б) Єгипетська цивілізація;
- в) Старокитайська цивілізація;
- г) Давньогрецька цивілізація.

31. В основі більшості наступних досягнень цивілізації Дворіччя лежить:

- а) Культура Джамдет-Наср;
- б) Хассунська культура;
- в) Урукська культура;
- г) Халафська культура.

32. Скільки приблизно мешканців було в місті-державі Дворіччя?

- а) 10-15 тис.;
- б) не більше 30 тис.;
- в) 40-50 тис.;
- г) 60-80 тис.

33. Найбільш ранні шумерські клинописні документи, знайдені істориками, містили:

- а) укази правителів;
- б) релігійні тексти;
- в) історичні записи;
- г) господарські записи.

34. Вперше у світовій історії постійне професійне військо створив правитель:

- а) Урунімгіна;
- б) Саргон Аккадський;
- в) Гудеа;
- г) Тутмос III.

35. У соціальній структурі Месопотамії часів Хаммурапі мушкенум це:

- а) царська сім'я та її наближені;
- б) повноправні вільні жителі;
- в) особисто вільні жителі, але з обмеженими юридичними та політичними правами;
- г) раби.

36. Нововавилонська цивілізація досягла піку своєї могутності за царя Навуходоносора II, який правив:

- а) у 605-562 рр. до н.е.;
- б) у 511 - 481 рр. до н.е.;
- в) у 417 - 399 рр. до н.е.;
- г) у 351-311 рр. до н.е.

37. Храм верховного бога Вавилону Мардука (Вавилонська вежа) був побудований за правління царя:

- а) Навуходоносора I;
- б) Навуходоносора II;
- в) Наболпаласара;
- г) Набоніда.

38. Згідно з віруванням жителів Межиріччя для створення людини боги використали :

- а) срібло;
- б) вугілля;
- в) глину;
- г) камінь.

39. З наданого списку виберіть міста, які в різний час були столицями Ассирії: Бібл, Тір, Вавилон, Фіви, Ніневія, Ашшур, Сузи, Персеполь, Кар-Тукультінінурт, Мемфіс, Хаттуса.

40. Перші в історії міста-держави на території Дворіччя виникли:

- а) у V тис. до н. е.;
- б) у IV тис. до н. е.;
- в) в III тис. до н. е.;
- г) в II-I тис. до н. е.

41. Лугаль в державах Дворіччя це:

- а) державний чиновник високого рангу;
- б) жрець;
- в) голова міста-держави;
- г) раб.

42. Час правління Саргона Аккадського:

- а) 2696-2672 рр. до н. е.;
- б) 2316-2261 рр. до н. е.
- в) 2236-2201 рр. до н. е.;
- г) 2017 - 1993 рр. до н. е.

43. Переважною формою правління протягом всієї історії цивілізації Месопотамії була:

- а) деспотія;
- б) військова демократія;
- в) диктатура жрецької прошарку;
- г) олігархія.

44. В історії Вавилону у Нововавилонський період значну роль відіграли племена:

- а) шумерів;
- б) амореїв;
- в) касситів;
- г) халдеїв.

45. Перський цар Кір завоював Вавилон:

- а) у 611 р. до н. е.;
- б) у 539 р. до н. е.;
- в) у 419 р. до н. е.;
- г) у 339 р. до н. е.

46. Знайдіть помилку у тексті: Рамзес III відбив два напади хурритів та переміг військові сили «народів гір», які вдруге підійшли до єгипетських кордонів. Проте його наступнику – Аменхотепу I, не вдалося закріпити ці воєнні успіхи.

47. Установіть хронологічну послідовність подій:

- а) вторгнення аріїв в Індію;
- б) виникнення цивілізації Хараппи;
- в) правління Чандрагупти;
- г) народження Сідхартхі Гаутами;
- д) похід Олександра Македонського в Індію.

48. Племена, що завоювали Аккадську державу:

- а) фінікійці;
- б) перси;
- в) македоняне;
- г) гутії.

49. Встановіть хронологічну послідовність подій:

- а) походи Тутмоса III;
- б) будівництво піраміди Хеопса;
- в) підкорення Нижнього Єгипту Верхнім;
- г) реформи Ехнатона;

50. Священним деревом і одночасно деревом, що приносить значну практичну користь, у Месопотамії був:

- а) ліванський кедр;
- б) дуб;
- в) яблуня;
- г) фінікова пальма.

51. Назвіть джерело, в якому розповідається про наступні події: «Істинно, грабіжник усюди. Істинно, розливається Ніл, але немає орача для нього, і кожен каже «Не знаємо, що трапилося в країні». Істинно, бідняки стали власниками скарбів. Той, хто не мав навіть сандалій, перетворився на багатія. Стали

жорстокими серця, і біди усюди в країні, кров та смерть. Взивають пелени для поховання, але ніхто не ховає померлих. Істинно, багато померлих знайшло поховання в річці. Істинно, багаті плачуть, а бідні ликують».

52. Битва під Кадешем відбулася:

- а) у 1312 р. до н. е.;
- б) у 1540 р. до н. е.;
- в) у 1412 р. до н. е.
- г) у 1340 р. до н. е.

53. Як називалася найбільша колонія фінікійців?

- а) Бібл;
- б) Тир;
- в) Сідон;
- г) Карфаген.

54. Як називають найдавнішу цивілізацію Індії?

- а) Індська;
- б) Гангська;
- в) Ведійська;
- г) Харрапська.

55. Що означає поняття «сатрапія»?

- а) чужа країна;
- б) своя країна;
- в) область;
- г) місто-держава.

56. Якому правителю Індії вдалося об'єднати землі в одну державу?

- а) Камбізу;
- б) Давиду;
- в) Ашоку;
- г) Чандрагупті.

57. Внаслідок яких подій занепала Хеттська держава?

- а) внаслідок походів Тутмоса III;
- б) внаслідок навали гіксосів;
- в) через навалу «народів моря»;
- г) через навалу кіммерійців.

58. Розквіт Хеттського царства відбувся при правлінні:

- а) Хаттусілі І;
- б) Саргона ІІ;
- в) Суппілуліуми І;
- г) Анніти.

59. Назвіть столицю Фрігійського царства:

- а) Гордіон;
- б) Мілет;
- в) Сарди;
- г) Хаттуса.

60. Назвіть столицю Лідії:

- 1. Ефес;
- 2. Мілет;
- 3. Сарди;
- 4. Кадеш.

61. Засновником Фрігійського царства за легендою був:

- а) Гігес;
- б) Гордій;
- в) Крез;
- г) Мідас.

62. Перші монети почали карбувати у:

- а) Лідії;
- б) Урарту;
- в) Фінікії;
- г) Фрігії.

63. Столицею Урарту було місто:

- а) Муцацир;
- б) Тейшебаїні;
- в) Тушпа;
- г) Еребуні.

64. Релігійним центром Урарту було місто:

- а) Муцацир;
- б) Тейшебаїні;
- в) Тушпа;
- г) Еребуні.

65. Засновником єдиної урартської держави був:

- а) Араму;
- б) Аргішті;
- в) Руса I;
- г) Сардурі I.

66. Вирішальну поразку від асирійських військ Урарту зазнає при правлінні царя:

- а) Араму;
- б) Аргішті;
- в) Руси I;
- г) Сардурі I.

67. Засновником Ізраїльсько-Юдейського царства був:

- а) Давид;
- б) Самуїл;
- в) Саул;
- г) Соломон.

68. Ізраїльсько-Юдейське царство розпалося на дві частини після смерті:

- а) Давида;
- б) Ровоама;
- в) Соломона;
- г) Саула.

69. Скільки племен, згідно зі старозавітної традиції, входило до юдейського племінного союзу:

- а) 10;
- б) 11;
- в) 12;
- г) 13.

70. Титул правителя в період Шан-Інь:

- а) ван;
- б) дафу;
- в) ді;
- г) чжухоу.

71. Ким були проведені реформи в державі Цинь у IV ст. до н. е.?

- а) Ван Маном;
- б) Ін Чженом;
- в) Лю Баном;
- г) Шан Яном.

72. Яке особисте ім'я імператора Цинь Шихуанді?

- а) Ван Ман.
- б) Ін Чжен.
- в) Лю Бан.
- г) Шан Ян.

73. Скільки імператорів налічується в династії Цинь?

- а) 2;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 5.

74. Перелічіть народні повстання в стародавньому Китаї:

- а) жовтих пов'язок;
- б) зелених накидок;
- в) червонобрових;
- г) карооких.

75. Засновником Старшої династії Хань є:

- а) Ван Ман;
- б) Гуан У-ді;
- в) Лю Бан;
- г) У-ді.

76. Засновником Молодшої династії Хань є:

- а) Ван Ман;
- б) Гуан У-ді;
- в) Лю Бан;
- г) У-ді.

77. Сюнну – це:

- а) кочові племена;
- б) наймані частини китайської армії;

- в) осіле населення, землероби;
- г) раби.

78. Сима Цянь – це:

- а) китайський імператор;
- б) китайський історик;
- в) китайський полководець;
- г) китайський філософ.

79. Розмістіть періоди китайської історії у хронологічному порядку:

- а) Хань;
- б) Цинь;
- в) Чжоу;
- г) Шан-Інь.

80. Засновником якої філософської течії вважається Лао-цзи?

- а) даосизм;
- б) конфуціанство;
- в) легізм;
- г) моїзм.

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет «Історія стародавнього світу. Історія Стародавнього Сходу», його місце серед інших наук. Географічні та хронологічні рамки історії Стародавнього Сходу.
2. Методологічні проблеми історії Стародавнього Сходу.
3. Територія та населення Стародавнього Єгипту. Специфіка адміністративно - територіального устрою Стародавнього Єгипту.
4. Періодизація історії Стародавнього Єгипту. Єгипетський літопис.
5. Додинастичний період історії Стародавнього Єгипту.
6. Епоха Раннього Царства у Єгипті.
7. Давнє Царство. Будівництво Великих пірамід.
8. Перший перехідний період. Характеристика джерел з історії першого перехідного періоду.
9. Середнє Царство в Єгипті: політика, розвиток економіки.
10. Гіксоська навала. Другий перехідний період.
11. Визволення Єгипту від гіксосів та перетворення його на світову державу в середині II тисячоліття до нашої ери.
12. Воєнна політика фараонів XVIII династії.
13. Релігійно-політична реформа Аменхотепа IV (Ехнатона) та її наслідки.

14. Початок правління XIX династії. Рамсес II.
15. Єгипет при Рамессідах та фіванська теократія.
16. Єгипет доби Пізнього царства.
17. Культура Стародавнього Єгипту.
18. Дати оцінку «Історії» Манефона як історичному джерелу.
19. Особливості природно-кліматичних умов території Стародавньої Месопотамії.
20. Формування класового суспільства на території Стародавньої Месопотамії.
21. Періодизація історії Стародавньої Месопотамії. Месопотамія архаїчна та ранньодинастична.
22. Політична історія шумерських міст – держав.
23. Утворення та загибель Аккадського царства.
24. Царство Шумеру та Аккаду при III династії Уру.
25. Підвищення Вавилону у II тисячолітті до нашої ери. Старовавилонська держава.
26. Економіка та соціальний устрій вавилонської держави за законами Хаммурапі.
27. Закони Хаммурапі як пам'ятник права Стародавнього Сходу.
28. Кассітська Вавилонія (Середньовавилонське царство).
29. Нововавилонська держава.
30. Місто – держава Ашшур. Утворення Ассирійської держави.
31. Політична історія Ассирії Староассирійського періоду.
32. Основні події історії Ассирії Середньо ассирійського періоду.
33. Утворення світової Ассирійської держави на початку I тисячоліття до нашої ери. Ново ассирійський період.
34. Проаналізувати причини падіння Ассирійської держави.
35. Держава Мітанні: політична історія, економіка, соціальний устрій.
36. Культура народів Месопотамії: спільне та відмінне.
37. Проаналізувати етнічний склад населення території Стародавньої Месопотамії у III – I тисячоліттях до нашої ери.
38. Проаналізувати особливості етнічного складу населення території Малої Азії у III – I тисячоліттях до нашої ери.
39. Визначити роль Троянського царства в історії держав Стародавньої Малої Азії.
40. Хеттське царство: від виникнення до падіння.
41. Хеттська держава та суспільство за хеттськими законами.
42. Фрігійське та Лідійське царства.
43. Виникнення, розквіт та падіння держави Урарту.
44. Перші державні утворення на території сучасних Грузії та Вірменії.
45. Східне Середземномор'я в давнину. Сирія та Фінікія.
46. Палестина у I тисячолітті до нашої ери.

47. Стародавня Аравія.
48. Держава Елам: політична історія, особливості соціального устрою та економіки, культура.
49. Стародавня Мідія у VIII – VI століттях до нашої ери : політична історія, економіка та культура.
50. Виникнення держави Ахеменідів.
51. Стародавня Персія наприкінці VI століття до нашої ери. Реформи Дарія I.
52. Скіфський похід Дарія I та війни Персії з Балканською Грецією.
53. Ослаблення Персії та її завоювання Олександром Македонським.
54. Культура Ахеменідського Ірану. Зороастризм.
55. Територія Середньої Азії в давнину (IV – III тисячоліття до нашої ери).
56. Кушанське царство.
57. Греко-Бактрійське царство.
58. Парфянське царство.
59. Особливості джерельної бази з історії Стародавньої Індії.
60. Індська цивілізація – найдавніший період історії Стародавньої Індії.
61. Ведійський період історії Стародавньої Індії.
62. Імперія Маур’їв та Імперія Гуптів.
63. Соціальна стратифікація у Стародавній Індії. Варни та касты.
64. Сучасний стан питань з індоєвропейської проблеми.
65. Культура Стародавньої Індії.
66. Релігії Індії.
67. Територія та населення Стародавнього Китаю.
68. Хронологія та періодизація давньокитайської історії.
69. Найдавніша китайська держава Шань-Інь.
70. Держави Західне Чжоу та Східне Чжоу.
71. Суспільно-політичні вчення Стародавнього Китаю.
72. Давньокитайські імперії Цинь, Західна та Східна Хань.
73. Культура Стародавнього Китаю.
74. Історіографія історії Стародавнього Сходу.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Авілум – повноправна вільна людина в стародавній Вавилонії, член громади, що міг брати участь в місцевому самоврядуванні. В правовому сенсі протиставлялися мушкенумам – вільним людям які не були членами громад і підлягали безпосередньо царській адміністрації та рабам.

Архітектура - мистецтво зводити споруди відповідно до певного призначення та естетичної форми.

Астрологія - наука про передбачення подій на основі розташування зірок та їхнього впливу на земні явища.

Астрономія – наука, що вивчає небесні тіла та їхній рух.

Бехистунський напис – напис давньоперського царя Дарія I (522 – 486 рр. до н.е.) на скелі Бехистун, один із найважливіших документів Стародавнього Сходу.

Брахмани – представники вищої варни двічі народжених в Індії, виконавці жрецьких функцій.

Буддизм – одна з трьох світових релігій, що виникли в Індії в VI-V ст. до н. е. Засновник – Гаутама – Будда. Проголошував рівність людей незалежно від каст, стану. Центральна проблема - буття особистості.

Бюрократія – в давнину привілейована і відірвана від народу чиновницько-адміністративна каста.

Вайшії – варна-стан в Індії. Рядові вільні члени громади.

Ван – титул царя в стародавньому Китаї та Кореї, який виконував функції військового вождя і верховного жерця.

Варна – стан в Індії, що мав жорсткий кастовий характер (брахмани, кшатрії, вайшії, шудри).

Вардум – термін, що позначає раба в Вавилонській державі.

Веди – збірка найдавнішої індійської релігійної літератури (індійська міфологія (Рігведа), релігійні гімни, описи ритуалів (брахмани), тлумачення і коментарі до священних текстів (араньяки і упанішади).

Власність – нерухоме (земля, будинок) і рухоме (худоба та предмети хатнього вжитку, прикраси тощо) майно, на яке є повне право володіння, користування і розпорядження. У давнину існували приватна і колективна форми власності.

Гуруші – працівники в державному господарстві періоду III династії Ура, які мали фактичний рабський статус, але були юридично вільними.

Даосизм – один з напрямків давньокитайської філософії. Основні трактати «Лао-цзи» і «Чжуан». З'явився близько IV-III ст. до н. е. У центрі вчення - протиставлення суспільства і природи та заклик до людини скинути з себе кайдани обов'язку і обов'язків і повернутися до простого життя, близького до природи.

Дельта – трикутноподібна ділянка землі при гирлі річки (наприклад, дельта Нілу) з рукавами та протоками, або грецька літера.

Деспотія – форма правління, державний лад, коли влада зосереджена в руках однієї людини та не обмежується жодними законами.

Джаті (чаті) - візир, перший помічник фараона. Зазвичай цю посаду обіймав один із царевичів або інших близьких родичів фараона.

Енсі – спочатку жрець-будівельник, а потім – правитель міста-держави в Шумері. Виконував роль верховного жерця у своєму місті, був обмежений у владі радою або народними зборами, а військова влада знаходилася в руках у лугаля. Правитель-цар перших міст-держав у Месопотамії.

Епонім – божество, герой, видатна людина, на честь яких одержав своє ім'я об'єкт.

Жрець – служитель у храмі бога.

Зіккурат – культова споруда в стародавньому Дворіччі, фактично сирцева вежа із поставлених один на одного паралелепіпедів або усічених пірамід (від 3 до 7), що не мали інтер'єру (виняток – верхня частина, в якій знаходилося святилище). Тераси зіккурату були забарвлені в різні кольори (головним чином чорний, червоний та білий).

Зороастризм – дуалістична релігія народів, що населяли Іранське плато і Середню Азію в давнину. Основа зороастризму – віра в існування і боротьбу двох начал – добра і зла.

Індуїзм – етап розвитку індійської релігійної системи (ведична релігія, брахманізм). Основні характеристики: віра в перевтілення душ в інші матеріальні тіла; вища мета життя – позбавлення від ланцюга перероджень; основа буття – Брахма, сенс життя – осягнення Брахми, злиття з ним. Поклоніння трьом основним богам: Брахмі, Вішну, Шині.

Іригація – процес штучного зрошення земель для збільшення запасів вологи в ґрунті, забезпечення водою рослин та підвищення врожайності.

Іудаїзм – релігія, що виникла в 1 тис. до н. е. в Палестині. Сповідує культ бога Яхве. В основі вчення – концепція договору між ізраїльським племенем і Яхве. Основні твори: П'ятикнижжя або Тора – 4 книги Мойсея і Второзаконня.

Каста – стан в Індії, що поділяв людей за професійними та регіональними принципами, мав дуже жорсткі межі та правила поведінки. З представниками окремих каст заборонялося спілкуватися. Шлюби між різними кастами заборонялися.

Клинопис – тип писемності, поширений на території Межиріччя, Малої Азії та Близького Сходу в епоху ранньої давнини. Знаки мали вигляд клинів.

Кшатрії – варна двічі народжених в Індії. Її представникам призначено бути воїнами.

Лабарна (Табарна) – ім'я хетського царя, засновника Хеттського царства, від якого походить термін, що позначає царя в Хетській державі.

Лімму – член ради старійшин в Ассирії, його ім'ям називали рік.

Лугаль – військовий ватажок в містах-державках Шумеру. Відрізнявся від енсї військовими повноваженнями.

Маат – давньоєгипетська богиня істини, закону та світопорядку; релігійно-моральні норми справедливості, якими керувалися давні єгиптяни.

Мастаба – тип гробниці вельмож стародавнього царства в Єгипті у формі трапеції. Будувалися в основному із сирцевої глини.

Монархія – форма правління, при якій верховна влада зосереджена в руках одноосібного глави держави – монарха. На Стародавньому Сході різновидом монархії була деспотія.

Мушкенум – у Вавилонській державі – особа з обмеженими юридичними і політичними правами, яка не мала нерухомого майна, але отримувала від держави

за службу або роботу в умовне володіння землею або рабів, які були власністю своїх господарів.

Надігум – жриця в стародавньому Вавилоні. Згідно із Законами Хаммурапі, займала привілейоване становище.

Неджес – категорія населення Стародавнього Єгипту, що складає перехідний прошарок від дрібних виробників до панівного класу.

Немху – соціальна група людей в Давньому Єгипті, дрібні власники (землероби, що мають своє господарство, ремісники, воїни, дрібні чиновники тощо). Зафіксована в основному в документах доби Нового царства.

Натуральне господарство – тип господарства, при якому продукт, в основному, споживається виробником або обмінюється на внутрішньому слаборозвиненому ринку. Товарообмін виступає при цьому як виняток.

Ном – адміністративний округ, район. У греко-римському Єгипті – одиниця адміністративного поділу.

Ордалії – спосіб з'ясування правоти або винності в судовому процесі шляхом так званого «суду божого» (випробування водою, вогнем тощо).

Оренда – договір, за яким одна сторона (орендодавець) зобов'язується надати іншій стороні (орендарю) будь-яке майно у тимчасове користування за певну винагороду (орендну плату).

Панкус – народні збори в Хеттській державі, до яких спочатку входили всі чоловіки-воїни, а потім тільки представники вищих верств знаті. Збори мали право визначати спадкоємця престолу, вести судові справи тощо.

Пантеон – сукупність всіх богів того чи іншого релігійного культу, іноді храм, присвячений всім богам.

Папірус – трав'яниста рослина, яка росте в прибережних районах Євфрату і Нілу. Сировина для виробництва різних предметів: човнів, хатин, але особливо писемного матеріалу, який також має назву папірус.

Піраміда – монументальна архітектурна споруда, гробниця давньоєгипетських царів. Будувалися для фараонів кінця III – XII династій.

Політеїзм – релігійна система вірувань, що визнає існування та поклоняється кільком богам і богиням, які часто утворюють пантеон (наприклад, давньоєгипетський, шумерський, вавилонський тощо)

Раджа – правитель в стародавній Індії, верховний розпорядник державного майна, командувач війська.

Рельєф – скульптурне фігурне або орнаментальне зображення на площині з каменю, глини, металу та інших матеріалів. Стосовно площини фону розрізняють: барельєф і горельєф.

Санскрит – одна з основних давньоіндійських мов індоєвропейської мовної сім'ї, яка отримала літературну обробку.

Саркофаг – труна, ящик з дерева, каменю (вапняк, базальт), дорогоцінного металу (золота) тощо для поховання померлих.

Сатрап – з часів Дарія 1 – намісник перського царя на чолі області (сатрапії). Спочатку мав тільки цивільну владу (стягував податки, вершив суд, набирав війська, стежив за спокоєм і порядком). З середини V ст. до н. е. сатрапи отримують і військову владу.

Сфінкс – у стародавніх єгиптян – істота з тілом лева і головою людини, уособлення царя або бога сонця.

Синкретизм – змішення, злиття, поєднання ідей і образів різних релігій. У культурі – рис, властивих різним цивілізаціям.

Стан – соціальна група класового суспільства, що відрізняється від інших завдяки певним привілеям, закріпленим юридично.

Скульптура – вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну пластичну форму і виконані з мармуру, бронзи, випаленої глини, дерева, слонової кістки, бурштину та інших матеріалів.

Тавананна – титул, який носила хетська цариця, якщо вона була матір'ю спадкоємця престолу або самого царя.

Таліон – принцип кримінальної відповідальності, коли покарання точно відповідає заподіяній шкоді («око за око»).

Тамкар (дамкар) – торговий агент царя або храму і лихвар у Вавилоні, людина, пов'язана з торгівлею, лихварською діяльністю царського палацу.

Фараон – титул правителя Стародавнього Єгипту.

Фреска – техніка живопису, при якій фарба наноситься на вологу штукатурку стіни.

Цивілізація – спільнота людей, яка впродовж певного періоду (від зародження, до загибелі або перетворення) має стійкі особливі риси соціально-політичного та економічного устрою, матеріальної та духовної культури, світогляду тощо.

Шадуф – пристрій для подачі води на поля в Стародавньому Єгипті.

Шудра – найнижчий стан-варна в Індії. Нерівноправні члени суспільства, які зобов'язані служити трьом вищим варнам.

Язичництво – позначення політеїстичних релігій в літературі. Боги язичництва уособлювали стихії і природу. Суть язичницьких культів – магічний вплив на природу.

Рекомендовані джерела інформації

Основна

1. Гоман Ю. О., Охріменко О. С. Цивілізації Стародавнього Сходу. Китай. Навчально-методичний посібник. Київ, 2021. 208 с.

2. Беззубенко А.В., Мірошніченко С.В. Історія стародавнього світу. Схід, Греція, Рим: Навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 370 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2ceef3e-5e4e-42ef-95e4->

[7635c58c1606/content](https://dspace.onu.edu.ua/8080/handle/123456789/31305)

3. Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. Частина І. Одеса: Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, 2021. 214 с. URL: <http://dspace.onu.edu.ua/8080/handle/123456789/31305>

Допоміжна

1. Гільгамеш /пер. С. Кінзерявий-Пастухів. *Вісник Академії наук України*. 1992. № 1. С. 29-78; № 12. С.51-62.

2. Заплетнюк О. Єгипет в період правління фараона Аменхотепа III. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія. 2016. Вип. 2 (Ч. 1). С. 104-107. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2016_2\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2016_2(1)_22)

3. Кіктенко В.О. Історія Українського китаєзнавства (XVIII – початок XXI століття) Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 484 с.

4. Ковальська Я. Внесок стародавнього Китаю у культурно-цивілізаційний розвиток людства. Українська орієнталістика: зб. статей. Київ, 2007. 2008. Вип. 2–3. URL : <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6512>

5. Конфуцій. Афоризми та вислови. Київ : Віват, 2018. 144 с.

6. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу. Київ: Либідь, 2006. 592 с.

7. Лу Юй. Чайний канон»/ переклад Гобової Є.В. Київ: Сафран. 2019. 120 с.

8. Мазур О. О. Історія культури Сходу: навчально-методичний посібник для студентів денної форми навчання. Черкаси: ЧНУ, 2015. 119 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/482/1/37c31214-9cda-4070-96b6-13612eccae66.pdf>

8. Поперечна Г. А. Філософія Стародавнього Сходу. Навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 40 с.

10. Секерська О. П. Освіта в державах Стародавнього Сходу (III – I тис. до н. е.): навчальний посібник. Ізмаїл: Ірбіс, 2018. 80 с.

11. Тарасенко М. О. У пошуках старожитностей з дару хедива. Давньоєгипетські пам'ятники XXI династії в музеях України. Київ: Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2019. 316 с.

12. Тарасенко М. Давньоєгипетські старожитності XXI династії у музеях України. Київ: ВД «Академперіодика», 2024. 274 с.

13. Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу: посібник для студентів історичного факультету. Тернопіль. 2015. 488 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12744>

14. Ancient Egypt : from prehistory to the Islamic conquest / edited by Kathleen Kuiper. New York : Britannica Educational Pub. 2010. 208 p. URL: https://www.gisnt.org/pdf/Ancient_Egypt_From.pdf?utm_source=chatgpt.com

15. Bryce T. The Kingdom of the Hittites. New York : Oxford University Press, 2005. 554 p. URL: https://pueaa.unam.mx/uploads/materials/The-Kingdom-of-the-Hittites-Trevor-Bryce.pdf?v=1730906873&utm_source=chatgpt.com
16. Frahm E. Assyria: The Rise and Fall of the World's First Empire. London: Bloomsbury, 2023. 528 p.
17. Kriwaczek P. Babylon: Mesopotamia and the Birth of Civilization. New York : Thomas Dunne Books/St. Martin's Press, 2012. 320 p.
18. Korfmann M. O. Troia in Light of New Reseach. Reden an Der Universität Trier, Dies academicus 2003. 70 p. URL: https://www.uni-trier.de/fileadmin/organisation/Presse_/andere_Publikationen/rede_troia_korfmann-english.pdf
19. Stiebing W. H., Helft S. N., Ancient Near Eastern History and Culture, 3rd edition. London; New York: Routledge, 2017. 468 p.
20. Van De Mieroop M. A History of Ancient Egypt, 2nd Edition. Wiley-Blackwell. 2021. 416 p. URL: https://www.amazon.com/History-Ancient-Egypt-Blackwell-World/dp/1119620872/ref=pd_sbs_d_sccl_1_2/140-48184551537965?pd_rd

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека ПНПУ імені К. Д. Ушинського. URL: <https://library.pdpu.edu.ua/>
2. Вільна доступна пошукова система, що індексує тексти наукових публікацій всіх форматів і дисциплін Google Scholar. URL: <https://scholar.google.com.ua>
3. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського. URL: <http://www.library.edu-ua.net>
4. Інститут Сходознавства НАНУ. URL: <https://www.oriental-studies.org.ua/uk/home/>
5. Історія стародавнього світу (англомовний). URL: www.livius.org
6. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/en/main2/>
7. Одеська національна наукова бібліотека : URL : <http://odnb.odessa.ua/>
8. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
9. Східна література. URL: <http://www.vostlit.info/>